

İŞ GÜVENCESİNE İSTİHDAM AÇISINDAN BİR YAKLAŞIM

Oğul ZENGİNGÖNÜL*

ÖZET

Çalışmanın amacı; kimi araştırmalarda iddia edildiği üzere katı iş güvencesi uygulamalarının istihdam üzerindeki negatif etkisine karşılık, işgücü piyasası esnekliğinin gerçekten istihdamı artırıcı etkisinin olup olmadığını değerlendirmektir. Çalışma, bu ilişkiyi açıklamada ve ölçmede yeni ve daha çok analitik ve istatistik araştırmaya ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktır. Çalışma, katı iş güvencesi uygulamalarının avantaj ve dezavantajlarını ülkelerarası analitik ve istatistik araştırmaların sonuçlarına dayalı bir değerlendirmeyle başlamaktadır. Daha sonra eldeki verilerin, iş güvencesi ve esneklik arasındaki ilişkiyi açıklamadaki eksiklikleri açıklanmaya çalışılmıştır. Var olan ölçümlerin güçlü ve zayıf yönleri, basit ampirik bulgulara dayalı olarak gösterilmektedir. Çalışma, iş güvencesi ve esneklik arasındaki ilişkiyi, istihdam açısından değerlendirerek son bulmaktadır.

ABSTRACT

The purpose of this article; is to evaluate the claim which depends on some researches saying that the strict job security regulations causes negative effect on employment while flexible labour markets causes positive effect. This article highlights the need for new and more analytical and statistical tools for understanding and measuring this trade-off. It opens with evaluations of the advantages and disadvantages of the strict job security regulations based upon some analytical and statistical researchs' findings, concerning cross-country analysis. It then illustrates some of the shortcomings of available data on explaining the trade-off between job security and flexible regulations. The strengths and weaknesses of existing measures are shown in the light of simple empirical evidence. The article concludes with comments on the above-mentioned debate in the context of employment .

İşsizliğin gelişmiş ülkelerde bile önemli düzeylere çıktığı bugünlerde iş güvencesi ve istihdam arasındaki ilişki yine ağırlıklı bir gündem oluşturmuştur. Tartışma öyle bir noktaya gelmiştir ki, iş güvencesinin sosyal boyutu istihdam politikaları açısından daha geri planda kalmış ve iş güvencesi talep yönlü bir

---

* Yrd. Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.

değerlendirmeye ele alınmaya başlanmıştır. Dolayısıyla iş güvencesinin istihdam üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri de ülke araştırmalarıyla pekiştirilmektedir. Türkiye’de yürürlüğe giren 4857 sayılı İş Kanunu ile birlikte, iş güvencesinin ileri bir adım atması, orta vade de Türk işgücü piyasası açısından da ölçülebilir araştırmalara imkan tanıyacaktır. Bu konu, aslında üzerinde araştırma yapılan ülkelerde, çalışma yaşamında esneklik bağlamında uzun süredir gündemdedir ve tartışma sanki Anglo-Sakson ve Kıta Avrupası modelleri arasında (dolayısıyla bu modelleri uygulayan ülke grupları arasında) ekonomi-politika rekabeti şekline dönüşmüştür. ABD ve İngiltere’nin başını çektiği bir grup ülke (bunlara İrlanda, Hollanda, Yeni Zelanda, Danimarka’da eklenebilir), son yıllarda yeni iş alanları yaratmada sağladıkları başarı ile dikkat çekerken, Almanya ve Fransa’nın öncülüğünü yaptığı diğer ülkeler grubu ise (bu gruba İtalya’yı da dahil edebiliriz), istihdam sorunlarına mevcut sosyal devlet edimlerinden ödün vermeksizin çözüm aramaktadırlar. Ancak bu eksende Almanya’da 1 Ocak 2004 tarihinde yürürlüğe giren Gündem 2010 Programı’yla birlikte Almanya açısından bir geri adım söz konusudur. Bu konuya çalışmanın ilerleyen bölümlerinde değinilecektir.

80’li yılların ortalarından bu yana, özellikle yapısal işsizliğin belirleyici olduğu işsizlikle mücadelede ilk grup ülkede görece bir başarı sağlandığı yadsınmaz. Buna karşılık ikinci grup ülke işsizliği azaltmada henüz istenen düzeyde başarılı olamamıştır⁽¹⁾. İki grup arasındaki bu farklılaşma, ülkeler bazındaki küresel rekabet gücü sıralamalarında da dikkat çekmektedir⁽²⁾.

Bu çalışmada, sözkonusu başarı ya da başarısızlığın arkasında bu ülkelerdeki iş güvencesi düzenlemelerinin etkisi olup olmadığı, olmuş ise istihdamı hangi yönde etkilediği araştırılmakta, ülkemiz için sonuçlar çıkartılmaya çalışılmaktadır. Kalkınmakta olan ülkeler boyutuna eğilerek konuya yeni bakış açıları getiren, Berkeley Kaliforniya Üniversitesi’nden Daniel McFADDEN ile 2000 Yılı Nobel Ekonomi Ödülünü alan A.B.D. Chicago Üniversitesi Öğretim Üyesi James J. HECKMAN’ın, Latin Amerika ülkeleri araştırmasıyla Arturo S. BRONSTEIN’in, Avrupa Birliği (AB) ülkelerine yönelik araştırmasıyla Gilles Saint-PAUL’ün ve karşı tezleri ile Susane N. HOUSEMAN’ın ve bu konuda katkıları olmuş diğer bazı bilim insanlarının ve kurumların çalışmaları, araştırmanın veri tabanını oluşturmaktadır.

Liberal düşünce içinde iş güvencesine yaklaşan akademisyenlere göre sosyal devletin en önemli hedef ve edimlerinden biri olan iş güvencesi, değişen ekonomik koşullar, artan rekabet ve esnekleşme gereği nedenleriyle özellikle

---

¹ Bu konudaki OECD verileri için bkz. GÜRSEL, Seyfettin/ULUSOY, Veysel : “Türkiye’de İşsizlik ve İstihdam”, İstanbul 1999, s. 90-91.

² WIRTSCHAFTSWOCHE : “Eine lange Maengelliste”, Sayı: 37 (7.9.2000), s. 30-31, burada s. 31.

çağımızın büyük sorunlarından biri olma yolundaki işsizliğin azaltılması çabalarının önünde bir engel olarak görülmeye başlanmıştır. Daha 90'lı yılların başlarında bazı bilim adamlarının, işçi çıkarmalarına ciddi sınırlamalar getiren Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (UÇÖ) 1982 tarihli 158 sayılı sözleşmesini onaylayan ülkelerin ciddi sıkıntılarla karşılaştıklarını, sınırlamaları yumuşatmanın yollarını aradıklarını belirten ifadeler kullanmaya başladıklarını görüyoruz⁽³⁾. Özellikle 1980'li yıllardan bugüne uygulama alanını genişleten serbestleşme politikaları, iş yasalarında yer alan koruyucu hükümlerin birçok ülkenin içine düştükleri ekonomik sıkıntıdan çıkışın önünde birer engel oluşturduğunu, hatta bir ölçüde ekonomik sıkıntıların ve işsizliğin temel nedenleri arasında olduğu düşüncesini savunmaktadır⁽⁴⁾.

Hollanda, 80'li yılların başlarında işçi ve işveren kuruluşları arasında imzalanan bir anlaşma ile, büyüyen ve hantallaşan sosyal yardım sistemini finanse edememenin çaresini “iş piyasasında daha fazla liberalleşme ve kişisel performansa ağırlık veren sosyal yardım” anlayışını geliştirmekte bulmuştur⁽⁵⁾. FUKUYAMA, Japon Ekonomisi'nin bir kısmında uygulanan yaşam boyu istihdam sisteminin bile, 1992-93 yıllarındaki ekonomik durgunlukta büyük bir baskı altında kaldığını, istihdamda küçülmenin erken emeklilik vb. yollarla sağlanabildiği belirtmektedir⁽⁶⁾.

İş Güvencesi konusu, esnekleştirme türleri içerisinde “sayısal esneklik” kavramı ile birlikte değerlendirilmektedir. Esnekleşme için işten çıkarmaların engellenmemesi gerektiği dile getirilirken, bunun bilimsel araştırmalara dayandırılması çoğu kez ihmal edilmektedir. Öte yandan, iş güvencesine ilişkin düzenlemelerin niteliğinin, iş piyasaları üzerinde hangi etkileri olduğu konusu, konunun karmaşıklığı ve çok boyutluluğu nedeniyle olsa gerek, yakın zaman kadar bilim insanlarının üzerinde fazla durmadıkları bir konu olarak kalmıştır. İşsizliğin kronikleşmesi ve esnekleştirme yönünde adım atma gereği ile dünyada farklı uygulamalardan kaynaklanan deneyim birikimi, bu araştırmaların önünü açmıştır⁽⁷⁾.

---

³ Bu konuda bkz. TUNCAY, Can : “Çalışma Süreleri ve İstihdam Türlerinde Esnekleştirme”, İ.İ.B.K. İstihdam Dergisi, Sayı: 20 (Temmuz-Eylül 1995), s. 5.

⁴ Benzer görüş için bkz. EKİN, Nusret : “İşsizlik Sorununa Yeniden Bakış”, TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Cilt: 16, Sayı: 4-5 (Kasım 2000-Şubat 2001), s. 7-13, burada s. 8.

⁵ Bunun için bkz. TINAR, Mustafa Yaşar : “Toplumsal Uzlaşmada Hollanda Modeli”, Mess Mercek, Yıl: 5, Sayı: 18 (Nisan 2000), s. 38-44, burada s. 41.

⁶ FUKUYAMA, Francis : “Güven, Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması”, T. İş Bankası Yayınları, Ankara 1998, s. 177.

⁷ TINAR, Mustafa Yaşar / ZENGİNGÖNÜL, Oğul: “İş Güvencesi ve İstihdam”, Mess Mercek, Yıl: 6, Sayı 20, 2001, s.54

HECKMAN ve PAGES'İN ARAŞTIRMASI

HECKMAN'ın 2000 yılı Haziran ayında Inter-American Gelişim Bankası araştırmacılarından Carmen PAGES ile birlikte yaptığı, “İş Güvencesi Düzenlemelerinin Maliyeti: Latin Amerika İşgücü Piyasası'ndan Sonuçlar” isimli çalışması, konuya görgül bulgulara dayanan bir ışık tutmaktadır. Her ne kadar çalışma, Latin Amerika Ülkeleri'nin İşgücü Piyasaları'nı derinlemesine inceliyorsa da, karşılaştırmalı verilerin hemen hepsinde içinde Türkiye'nin de yer aldığı OECD ülkelerine atıf yapılmaktadır. Çalışmanın “Latin Amerika, Karayipler ve OECD Ülkelerinde İş Güvencesi Endeksi” tablosunda Türkiye de yer almaktadır. Araştırma, özellikle katı iş güvencesi düzenlemelerine sahip Latin Amerika Ülkelerinde, bu düzenlemelerin ekonomi üzerindeki etkisini ölçmektedir. HECKMAN, sosyo-ekonomik yapıları ve gelişmişlik düzeyleri itibarıyla Türkiye'yle benzerlikler gösteren bu ülkelerde, katı İş Güvencesi düzenlemelerinin özellikle “istihdam yaratma ve işsizlik” olguları üzerinde olumsuz etkiler yarattığına dair bulgulara dikkat çekmektedir⁽⁸⁾.

Araştırmanın metodolojisi, araştırma yapılan ülkelerin hane halkı işgücü anketlerinin 4 zaman serisi içinde incelenmesiyle başlamaktadır. HECKMAN ve PAGES, OECD'nin iş güvencesi çalışmalarında kullandığı gibi, yıllık ortalama verilerle değil, yıllık Gayri Safi Milli Hasıla büyüklükleri ve araştırma yapılan ülkelerin devlet istatistik bürolarından aldıkları yıllık işletme devirleri istatistikleri ile çalışmışlardır. Çalışmanın ilgi odağını da, daha fazla iş güvencesi sağlayan düzenlemelerin, daha düşük istihdam oranları ve daha büyük işsizlik oranları ile ilişkili olup olmadığı üzerine çevirmişlerdir⁽⁹⁾.

Çalışmada, ayrıca diğer bir çok görgül ölçümlere dayanan akademik araştırmalar referans olarak değerlendirilmiştir⁽¹⁰⁾.

---

⁸ TINAR / ZENGİNGÖNÜL, s.54

⁹ TINAR / ZENGİNGÖNÜL, s.54

¹⁰ Söz konusu araştırmalar şunlardır: Peru örneğini inceleyen 2000 yılında yapılmış J.SAAVEDRA / M.TORERO araştırması; Arjantin örneğini inceleyen 2000 yılında yapılmış G.MONDİNO / S.MONTAYO araştırması; Kolombiya örneğini inceleyen 2000 yılında yapılmış A.KUGLER araştırması; Brezilya örneğini inceleyen 2000 yılında yapılmış P.de BARROS araştırması; Şili örneğini inceleyen 2000 yılında yapılmış PAGES/MONTENEGRO araştırması ve Ülkelerarası karşılaştırmalara yer veren 1998 tarihli G. MARQUEZ araştırması.

HECKMAN ve PAGES araştırmasının genel sonuçları şu şekilde özetlenebilir⁽¹¹⁾ :

- Katı iş güvencesi düzenlemelerinin, gerek OECD gerekse Latin Amerika ülkelerinin istihdam ve işçi devri oranları üzerinde, dolayısıyla işgücü piyasasının verimliliği üzerinde önemli olumsuz etkileri vardır.
- Endüstrileşmiş ülkelerde iş güvencesi düzenlemelerinin gelir adaletsizliğini azalttığına dair bir kanıt yoktur.
- İş güvencesi düzenlemelerinin özellikle işgücü piyasasına yeni giren genç ve deneyimsiz işgücünün istihdam oranını düşürdüğü ve bu tür düzenlemelerin olumsuz etkilerini çoğunlukla bu kesimin göğüslemektedir. Katı iş güvencesi düzenlemelerinin, yaş grupları arasındaki gelir adaletsizliğini körüklemeye olasılığı göz ardı edilmemelidir.
- Katı iş güvencesi düzenlemeleri işgücüne olan talebi düşürmekte ve bazı işçiler bu uygulamalardan yararlanırken (kayıt-ıçî ve örgütlü çalışan işgücü), bir çoğu bu uygulamadan zarar görmektedir. Bu tür katı iş güvencesi düzenlemelerinin adaletsizlik üzerindeki etkileri birkaç boyutludur:
  - Genç, kadın ve vasıfsız işgücünün istihdam beklentilerini düşürmektedir,
  - İşgücü piyasasını, “güvenceli işe sahip işçiler” ve “yeni bir işe sahip olma beklentisi çok az olan işçiler” olmak üzere ikiye bölüp ayrımcılık yaratır.
  - Kayıt dışı sektörün hacmini artırma özelliği bulunmaktadır.
- Katı iş güvencesi düzenlemelerinin gündemdeki yerini koruması, politik güce sahip sosyal grupların gelirlerinin güvence altına alınması talebi ile açıklanabilir.
- İş güvencesi, işten çıkışların oranını azaltsa da, işten çıkan bir işgücünün yeni iş bulma olasılığını da azaltmaktadır.
- İş güvencesine sahip olan işçilerin, politik süreç içinde kendilerini temsil etme gücünü bulma şansları daha çoktur. Güvence dışında kalmış işgücü ise, kendi geleceklerini belirleyecek bu tür politikaları etkileme yolunda etkisiz kalacaktır.

Araştırmada, Türkiye’yi yakından ilgilendirdiğini düşündüğümüz “İş Güvencesi Endeksi”nin nasıl oluşturulduğuna ve sonuçlarına değinmekte fayda vardır. HECKMAN ve PAGES’in oluşturduğu bu endeks, tam-zamanlı ve belirsiz süreli hizmet akdi ile çalışan bir işçinin, işten çıkartılmasının marjinal

---

¹¹ HECKMAN, J, James / PAGES, Carmen: “The Cost Of Job Security Regulation: Evidence From Latin American Labor Markets”, National Bureau Of Economic Research Working Paper no: 7773, Cambridge, MA, USA, June 2000, s. 22-24.

malîyetini çeşitli ülkelere göre yıllık ücretin yüzdesi olarak kategorize etmektedir. Kategori, iş güvencesi düzenlemeleri açısından en esnek ülke olarak kabul edilebilecek ABD'nin 0.0 baz olarak alındığı bir hesaplama ile oluşturulmuştur. Türkiye'nin, geleneksel olarak katı iş güvencesi düzenlemelerine sahip Latin Amerika ve Güney Avrupa ülkelerinden oluşan 36 ülke arasında Bolîvyâ, Portekiz ve Ekvador'un önünde 33. olması dikkat çekicidir¹²).

İŞ GÜVENCESİ ENDEKSİ TABLOSU

ÜLKE	İş Güvenliği Endeksi (Aylık Ücret Üzerinden)	İşten Çıkarmanın Maliyeti (Yıllık Ücretin % 'si olarak)	Sıralama
ABD	0.000	0.000	1
Yeni Zelanda	0.221	1.844	2
Avustralya	0.443	3.696	3
Kanada	0.553	4.610	4
Norveç	0.912	7.599	5
Almanya	1.140	9.498	6
Fransa	1.143	9.526	7
Polonya	1.219	10.160	8
İsviçre	1.247	10.395	9
İngiltere	1.457	12.144	10
Belçika	1.729	14.407	11
Avusturya	1.784	14.864	12
Brezilya	1.785	14.871	13
Yunanistan	1.804	15.034	14
Guyana	1.890	15.750	15
Jamaika	1.920	16.003	16
Paraguay	2.168	18.068	17
Uruguay	2.232	18.599	18
Trinidad Tobako	2.548	21.230	19
Nikaragua	2.563	21.358	20
Panama	2.718	22.652	21
Dominik Cum.	2.814	23.454	22
Venezüela	2.955	24.625	23
Arjantin	2.977	24.808	24
Kostarika	3.121	26.005	25
Meksika	3.126	26.050	26
El Salvador	3.134	26.116	27
İspanya	3.156	26.300	28
Şili	3.380	28.164	29
Kolombiya	3.493	29.108	30
Honduras	3.550	29.418	31
Peru	3.796	31.632	32
TÜRKİYE	3.973	33.110	33

¹² HECKMAN/PAGES, s.6-8

Ekvador	4.035	33.621	34
Portekiz	4.166	34.720	35
Bolivya	4.756	39.637	36

Tablo verilerine bu şekilde yer verdikten sonra, araştırmanın bulgularını desteklemede referans olarak kullanılan diğer bilimsel çalışmaların hangileri olduğu, hangi verilerin kullanıldığı ve bu çalışmaların katı iş güvencesi uygulamaları ile istihdam arasında kurdukları ilişkiyi gösteren bir tabloya yer vermekte fayda vardır. Tablo bugüne kadar yapılan akademik araştırmalarla ilgili çok geniş bir veri tabanı sunmaktadır ve HECKMAN / PAGES araştırmasından başka ADDISON / TEIXEIRA araştırmasının verilerinden de yararlanmaktadır⁽¹³⁾ :

Bilimsel Çalışma	Ülke	Kullanılan Veriler	Sonuçlar
DOWNES (2000)	Barbados	10 işçiden fazla çalıştıran firmalar üzerinde, yıllık bazda, toplam istihdam oranı gözönüne alınarak yapılmıştır.	Yoğun iş güvencesi işçi talebini düşürmektedir. Talep üzerinde %10 negatif etkisi görülmüştür.
SAAVEDRA ve TORERO (2000)	Peru	İşletme ve sektör bazlı veriler kullanılmıştır. Aylık veriler 1986-96 dönemini, üç aylık veriler 1997-98 dönemine ilişkindir. Kayıt-ıçi ve 10'dan fazla işçi çalıştıran firmaları kapsamıştır.	Sektör bazlı araştırmada, yoğun güvencesinin işçi talebi üzerindeki etkisi negatif çıkmıştır.
MONDINO ve MONTAYO (2000)	Arjantin	İmalat sanayi firmaları baz alınmıştır.	Yoğun iş güvencesinin işçi talebi üzerinde Olumsuz etkisi bulunmuştur.
KUGLER (2000)	Kolombiya	İşgücü hane halkı anketinin istihdama ait verileri kullanılmıştır.	1990 yılında yapılan düzenlemeyle, iş güvencesi uygulamalarında getirilen esnekleşmenin, işsizliğin düşmesine neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
P.DE BARROS ve CORSEUIL (2000)	Brezilya	Aylık veriler kullanılmıştır. 1985-1998 döneminde imalat firmaları üzerinde araştırma yapılmıştır. 5 ve üzeri işçiye sahip firmalar üzerinde araştırma yapılmıştır.	İki basamaklı bir sonuç elde edilmiştir. İş güvencesi reformu ile işgücü talebi arasında bir etkileşim bulunamamıştır.
PAGES ve MONTE-NEGRO (2000)	Şili	İşgücü hane halkı anketinin istihdama ait verileri kullanılmıştır. Kapsadığı dönem, 1960-1998 arasındadır.	Katı iş güvencesinin toplam istihdam üzerinde negatif etkisi bulunmuştur. İstatistiksel veriler ise, negatif olmakla beraber çok belirleyicidir.
LAZEAR (1990)	20 Ülke	1956-1984 döneminde	İş güvencesi işsizliği yükseltmiştir ve

¹³ PAGES / HECKMAN, s.15 ; ADDISON, T John / TEIXEIRA, Paulino: "The Economics of Employment Protection", Discussion Paper No.381, The Institute for the Study of Labor (IZA), Germany, 2001, s.55-59

		20 ülke üzerinde bir araştırma yapmıştır. 10 yıl çalışmış mavi yakalı işçilere ödenen tazminatları veri olarak değerlendirmiştir. İstihdam/nüfus oranı , işsizlik oranı, haftalık ortalama çalışma saati verileri ile çalışmıştır.	istihdama katılma oranı ve saatini düşürmüştür
OECD (1993)	1979-91 dönemini kapsayan 19 OECD ülkesi üzerinde bir araştırma yapılmıştır	Mavi ve Beyaz yakalı işçilerin işten çıkartılma tazminatları ve ihbar önel süreleri veri olarak alınmıştır. Uzun-dönemli işsizlik üzerindeki etkisi ölçülmeye çalışılmıştır.	İş güvencesinin özellikle Güney Avrupa ülkelerinde işsiz kalına süresini uzatıcı katkısı olmuştur
SCARPETTA (1996)	1983-93 döneminde 17 OECD ülkesi üzerine bir araştırma yapılmıştır	Belirli süreli ve belirsiz süreli hizmet akitlerine yönelik işten çıkarmaların ortalamasını gösteren OECD katı iş güvencesi dizini kullanılmıştır	İş Güvencesi, gençler ve uzun-dönemli işsizlerin üzerinde daha olumsuz etkisi olmak üzere, yapısal işsizliği artırmaktadır.
ELMSEKOV-SCARPETTA-MARTIN (1998)	1983/1995 döneminde 19 OECD ülkesi üzerine bir araştırma yapılmıştır	Yine OECD katı iş güvencesi dizini kullanılmış ama 1980'lerden 1998'e kadar olan değişiklikleri yansıtmak amacıyla dizin yenilenmiştir.	İş Güvencesi yapısal işsizliği artırmaktadır ancak iş güvencesinin merkezi veya ademi-merkezi toplu iş sözleşmesinin uygulandığı rejimlerdeki etkisi istatiki olarak belirgin değildir. Yani istatistiki olarak bu bulguların desteklenmeye ihtiyacı vardır.
NICKEL (1997)	1983-88 ve 1989/1994 dönemlerini kapsayacak şekilde 20 OECD ülkesi üzerinde bir araştırma yapılmıştır	OECD'nin 1996 yılı katı iş güvencesi dizini, çalışma saatleri, asgari ücretler ve işçi temsilciliği verileri kullanılmıştır.	İş güvencesi, yetişkin erkek işgücü haricinde istihdamı genel olarak azaltmaktadır. İşsizlik açısından iş güvencesinin etkisi negatiftir ancak bu saptama istatistiksel olarak çok belirgin değildir. İş güvencesi kısa-süreli işsizliği azaltırken, uzun-dönemli işsizliği artırmaktadır.
NICKELL - LAYARD	1983-88 ve 1989/1994 dönemlerini kapsayacak şekilde 20 OECD ülkesi üzerinde bir araştırma yapılmıştır	OECD'nin 1996 yılı katı iş güvencesi dizini, çalışma saatleri, asgari ücretler ve işçi temsilciliği verileri kullanılmıştır. Buna ek olarak 1976-1992 dönemindeki işgücü ve toplam faktör verimliliğindeki büyüme verileri kullanılmıştır.	İş güvencesi, yetişkin erkek işgücü haricinde istihdamı genel olarak azaltmaktadır. İşsizlik açısından iş güvencesinin etkisi negatiftir ancak bu saptama istatistiksel olarak çok belirgin değildir. İş güvencesi kısa-süreli işsizliği azaltırken, uzun-dönemli işsizliği artırmaktadır.
GARIBALDI-	1980-98	OECD 1994 yılı dizini	İş Güvencesi uygulamaları ile istihdam

MAURO (1999)	döneminde 21 OECD ülkesi üzerinde bir araştırma yapılmıştır	kullanılmıştır	artışı arasında güçlü bir negatif ilişki bulunmuştur. Ancak istatistiki açıdan bu çok belirgin bir şekilde ortaya çıkmamıştır.
DI TELLA – MACCULLOCH (1999)	1984-90 döneminde 21 OECD ülkesi üzerinde bir araştırma yapılmıştır.	Dünya Rekabet Raporu verileri kullanılmıştır. Esneklik göstergelerinden de yararlanılmıştır	Esneklik göstergeleri ile istihdam arasında istatistiki açıdan belirgin bir pozitif ilişki bulunmuştur. Demografik gruplar açısından bu durumun etkileri kadınlar için daha belirgindir. İstihdama katılım oranları açısından da benzer bulgulara rastlanmıştır. Esneklik ve işsizlik oranı arasında negatif bir ilişki vardır ancak bu her zaman istatistiki açıdan belirgin değildir.
NICKELL / LAYARD			
MARQUEZ (1998)	Ülkelerarası	Latin Amerika, Karayip ve OECD ülkeleri için geçişken veriler kullanılmıştır.	GSMH'nin yüksek olması halinde, iş gücü ile düşük istihdam oranları arasında belirgin etkileşimin olamayacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Eğer yukarıdaki tabloda yapılan araştırmalar dikkate alınırsa, iş güvencesinin istihdamı artırma üzerinde olumsuz etkileri bulunduğu sonucuna ulaşılabilir. Ancak bulgulardaki istatistiksel açıdan belirsizlikler kesin bir yorumun kolay olmadığını göstermektedir.

HECKMAN ve PAGES'in çalışmasında, Türkiye ve benzeri ülkeler açısından eleştirilebilecek bir nokta, işten çıkarma maliyetlerinin yıllık ücretin yüzdesi şeklinde hesaplanmasıdır. İşten çıkarma sonunda, çalışanların aldığı tazminatların, ülke koşullarına göre, minimum düzeyde sosyal koruma sağlamak amacıyla, çalışana belirli bir süre hayatını sürdüreceği düzeyde gelir sağlaması gerektiğinden yola çıkılırsa, Türkiye ve Latin Amerika ülkelerinde ücretlerin genel düzeylerindeki düşüklüğün ve bir kişinin genelde birkaç diğer kişinin geçiminden de sorumlu olmasının, gelirin büyük bölümünün gıda harcamalarına gitmesine neden olduğu görülür. İşsizlik sigortasının bulunmaması da işten çıkarma maliyetini artıran bir unsur olarak görülmelidir. Kalkınmış ülkelerde ise, hayatı devam ettirebilmenin gereği olan gelir, yıllık toplam gelirin çok daha az bir bölümüdür. Bu nedenle, kalkınmakta olan ülkelerde, minimum standartları sağlama kaygısı, işten çıkarma maliyetinin yıllık ücret içinde yüksek görünmesine neden olabilmektedir. Bu durum işverenler açısından haklı şikayet konusu olan ücretlerde kesinti oranının yüksek seyretmesinin de bir nedeni olabilir. Ayrıca, bu yükseklikte ölçüsüz kamu harcamalarının ve kaynak kullanma alışkanlıklarının da etkili olduğu gözden uzak tutulmamalıdır¹⁴.

¹⁴ TINAR / ZENGİNGÖNÜL, s.56-57

SAINT-PAUL'UN ÇALIŞMALARI

İş Güvencesi ile ilgili iki çalışma da, İspanya'nın Pompeu Fabra Üniversitesi Öğretim Üyesi Gilles SAINT-PAUL tarafından yapılmıştır⁽¹⁵⁾. Çalışma, HECKMAN ve PAGES'in çalışmasını destekler nitelikte sonuçlar içermektedir.

SAINT-PAUL'e göre, özellikle AB ülkelerinin işgücü piyasasına yönelik yapılan çalışmalardan elde edilen sonuçlar, katı iş güvencesi uygulamalarının, Avrupa'nın rekabet gücü üzerinde olumsuz etkileri olduğunu göstermektedir. SAINT-PAUL'ün dikkat çektiği önemli noktalardan bir tanesi, katı iş güvencesinin AB'nin özellikle ABD ile rekabet edebilirliğine olumsuz etki yaptığı yönündedir.

SAINT-PAUL'un yaptığı çalışmalarda ulaştığı sonuçlardan bir diğeri, işi olanların (ve özellikle verimsiz çalışan ve Gayri Safi Milli Hasıla'ya gerekli katma değeri yaratamayan işgücünün) katı iş güvencesi uygulamalarına sıkı sıkıya sarılıp, bir tür statüko yarattıklarıdır. Statüko ne kadar güçlüyse, ülkedeki siyasilerin de bu statükoyu koruma çabaları o denli güçlü olmaktadır. Nitekim, sivil toplum örgütlerine sahip olan çalışanların, politikacılar üzerindeki yaptırım gücü daha fazladır.

Bu noktada, SAINT-PAUL tarafından yapılan araştırmanın sonuçlarıyla, iş güvencesi-istihdam üzerine yapılan OECD tabanlı araştırmaların sonuçları büyük benzerlikler göstermektedir. Buna göre, “yapısal işsizlikle katı iş güvencesi uygulamaları doğrusal bir ilişki içindedir. Uygulanan katı iş güvencesi uygulamalarının, toplumun bir çok kesimine yaptığı olumsuz etki, uygulamada anlaşılabilir değildir. Çünkü, bu uygulamalardan yararlanan, halihazırda işgücünü oluşturan kesimin güçlü sivil örgütlenmeleri, politikacılara karşı çok sert tavır almaktadırlar. Bu uygulamaların yumuşatılmasına karşı oluşturulan katı muhalefet, “toplumsal sosyal model sorgulanıyor!” tezini temel dayanak noktası haline getirmekte ve rasyonel bir tartışma ortamını daha doğmadan yok edebilmektedir”⁽¹⁶⁾.

SAINT-PAUL'un öne sürdüğü tezler, yüksek iş güvencesinin toplumda “iş sahibi olanlar” ve “işsizler” arasında oluşan uçurumu artırdığına, iş piyasasındaki rekabeti engellediğine dikkat çekmekte, konunun siyasi boyutu açısından da önemli argümanlar getirmektedir. SAINT-PAUL son bir değerlendirmede, “ İşten çıkarma tazminatı ile işsizlik ödeneği iş kayıplarına

---

¹⁵ SAINT-PAUL, Gilles; “ Toward a theory of labor market institutions”, Oxford University Press, London, November 17, 1999 ; SAINT-PAUL, Gilles; “The Political Consequences of Unemployment”, Paper presented in Swedish Economic Council Conference, 1998

¹⁶ SAINT-PAUL, “Toward a theory..”, s.2

karşı işçilere iki önemli koruma aracıdır. Birinin azaltılması diğerinin çoğaltılması sonucunu doğurabilir. Dolayısıyla işgücü piyasasında bunlara ilişkin bir düzenleme yapılması için ekonomik olarak büyüme devreleri seçilmelidir” demektedir⁽¹⁷⁾.

BRONSTEIN ÇALIŞMASI

Arturo BRONSTEIN’da konu üzerine araştırma yapan bir bilim insanıdır ve özellikle Latin Amerika üzerine yoğunlaşmıştır. Latin Amerika’daki endüstri ilişkileri sistemi 1980’li yılların başından bugüne önemli değişikliklere uğramıştır. Dikkat edilirse 1980’lerin başı, dünyada liberal yaklaşımın ağırlığını İngiliz-Amerikan ekseninde artırmaya başladığı döneme rastlamaktadır. Latin Amerika’da bu dönem, askeri diktatörlük rejimlerinin derece derece demokratik sisteme doğru yöneldiği siyasi ve korumacı ekonomik sistemlerin yerini neo-liberal kalkınma stratejilerine bıraktığı ekonomik olmak üzere iki eksenle gelişmiştir⁽¹⁸⁾. Bu dönemle birlikte Arjantin, Kolombiya, Şili, Panama ve Peru’da esnekliğe yönelik bir takım reformlar gerçekleştirilmiştir. Bunlar arasında Şili ve Panama’nın işgücü piyasası daha yoğun düzenlemelere sahiptir.

Bunların içinde Arjantin’de 1995 yılında yürürlüğe giren reform, atipik çalışma biçimlerini düzenlemiş (örneğin 40 yaşını aşmış kişiler, dezavantajlı kişiler, kadınlar ve Falkland savaşı gazileri belirli-sürelili hizmet akiti ile çalıştıklarında sosyal güvenlik katkı payları %50 oranında azaltılacaktır) ve küçük işletmeler için özel bir hizmet akdi rejimi getirmiştir. Genel olarak bu rejim, çalışanların işletme içi yer değişikliklerini ve hizmet akdinin sona erdirilmesini esneklemiştir⁽¹⁹⁾.

Kolombiya’da 1985 yılında yayınlanan ve mevcut iş kanununun istihdam üzerinde zararlı etkileri olduğunu belirten raporu takiben 1990 yılında zamanın hükümeti 50 sayılı anlaşma olarak geçen yeni bir düzenlemeyi yürürlüğe koymuştur. Bu yeni düzenleme; ücretler, çalışma gününün yeniden düzenlenmesi, annelik izni, taşeronlaşma ve iş yerinin yeniden düzenlenmesi ile ilgili esaslı değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Söz konusu değişiklikler UÇÖ’nün sözleşmelerine (örneğin 158 sayılı Hizmet Akdinin Sona Ermesine İlişkin sözleşme gibi) uyumu beraberinde getirirken, sosyal güvenliğin finansmanını iyileştirici bazı değişiklikleri (işveren tarafından ödenen yıllık primlerin bir havuzda toplanması ve daha sonra 1993 yılında kabul edilen Sosyal Güvenlik reformu ile birlikte yaratılan yeni fonların devreye sokulması gibi)

¹⁷ SAINT-PAUL, “The Political consequences..”, s.30

¹⁸ BRONSTEIN, S. Arturo: “Labour Law Reform in Latin America: Between State Protection and Flexibility”, The Journal of Industrial Relations, Volume 39, No:1, 1997, s.5

¹⁹ BRONSTEIN, s.15

öngörmüştür. Ancak 50 sayılı anlaşma, 1985 öncesine nazaran çalışma saatlerinde ve ücret sistemlerinde bir çok yeni esnek uygulamaya da imkan tanımıştır. Günde sekiz saat ve haftada 48 saatlik çalışma süreleri korunmakla beraber, çalışma saatlerinin beş güne esnek bir şekilde yayılması (böylece çalışana fazla çalışma ücreti ödmeden günde 10 saat çalıştırabilme) sağlanmıştır. Yeni kurulan işletmeler için – çalışanla hizmet akdi imzalanırken ve çalışanın onayıyla - fazla çalışma ücreti ödmeden gece çalışması, Pazar günü çalışması veya bayramda çalışma gibi oynak çalışma sürelerinden yararlanma imkanı getirilmiştir²⁰.

Şili’de ise esnek uygulamalar yerini düzenleyici uygulamalara bırakmıştır. 1994 yılında kabul edilen düzenlemeyle, özellikle belirli-sürelî hizmet sözleşmelerinin kötüye kullanılmasının önüne geçilmiştir. Bu sözleşmelerin yürürlükte kalma süresi en fazla bir yıl olarak değiştirilmiş ve 15 aylık bir zaman diliminin 12 ayını sürekli olmayan bir istihdam halinde geçiren işçinin hizmet sözleşmesi otomatikman belirsiz süreliye çevrilmesi şart koşulmuştur²¹.

Panama’da Şili gibi 1995 yılında hayata geçirilen reformla birlikte özellikle UÇÖ önermeleri doğrultusundaki kararlarla işgücü piyasalarını düzenlemiştir. Bununla birlikte, 1971 yılında kısıtlanan çalışanların işletme-içi yer değiştirmesi konusu esnekleştirilmiş ve yeni kurulan işletmeler için bir yıllık belirli süreli hizmet sözleşmesinden yararlanma serbest bırakılmıştır. Ancak Panama’da hayata geçirilen reform da, Şili’deki gibi esnekleştirici değil düzenleyici bir boyuttadır²².

Latin Amerika araştırmasının son örneği Peru’da, 1991 yılında kabul edilen İstihdamı Geliştirme Kanunu ile birlikte ideolojik yapıda önemli bir değişim yaşanmıştır. Yoğun düzenlemelerle çevrili işgücü piyasasından esnekliğe doğru bir geçiş sözkonusudur. İstihdamı Geliştirme Kanununun en dikkat çekici iki özelliği çok çeşitli (dokuzdan az olmamak üzere) belirli-sürelî hizmet sözleşmesi yaratması ve çalışma sürelerinde önemli esneklikler getirmesidir.

Bronstein’in nihai yorumu şu şekildedir: “Bazı araştırmalarda Latin Amerika için Asya kaplanları modeli önerilmektedir. Nitekim Asya – Latin Amerika’ya benzer bir şekilde – düşük işgücü maliyetli ve kuralsızlaştırılmış işgücü piyasası ile ekonomik başarıyı yakalamıştır. Ancak UÇÖ’nün de teşhis ettiği gibi Asya ülkeleri birbirinden öylesine birbirinden farklı sistemlere sahiptir ki, Asya’da tek bir işgücü piyasası modelinden söz etmek neredeyse imkansızdır. Üstelik Asya, gelişmiş bir kamu eğitim sistemine ve yine gelişmiş bir mesleki-teknik eğitim sistemine sahiptir ki bu iki konu da Latin Amerika’da büyük

²⁰ BRONSTEIN, s.16-17

²¹ BRONSTEIN, s.18

²² BRONSTEIN, s.20

gerilemeler yaşanmaktadır. Üstelik düşük maliyetli işgücü politikası sadece bazı Asya ülkelerini geliştirmiştir²³.

KARŞI GÖRÜŞLER

Yukarıda yer verilen bulgulara ulaşan bilim insanlarına, yine kendi ülkelerinden karşı tezler ileri sürülmektedir. Bunların arasında Upjohn Enstitüsü İstihdam Araştırmaları Bölümünden Dr. Susan N. HOUSEMAN'ın ortaya koyduğu argümanın değerlendirilmesinde fayda bulunmaktadır. HOUSEMAN, birçok Amerikalı'nın, kolay işten çıkarma ve zayıf iş güvencesini, sağlıklı bir işgücü piyasası için ödenmesi gereken bir bedel olarak gördüğünü öne sürmektedir. Yine birçok Amerikalıya göre, katı iş güvencesi uygulamaları, Avrupa'da işgücü piyasasının esnekliğini azaltıcı, dolayısıyla değişimin önüne geçici ve nihayet büyümeye engel olucu bir yapı içindedir. Bu noktada HOUSEMAN, Katherine ABRAHAM ile yapmış oldukları araştırmanın sonuçlarına dikkat çekmekte ve "iş güvencesi ile esnek işgücü piyasasının uyumlu bir şekilde çalışabileceği" tezini ortaya koymaktadır²⁴. Araştırmacıların tezleri şöyle özetlenebilir :

- "Özellikle satış hasılatında meydana gelen benzer oranlı düşüşlerde, Almanya, Belçika, Fransa ve ABD'de yapılan çalışmalarda, imalat sanayiinde Avrupalı işverenlerin ABD'li işverenlerle benzer miktarlarda işgücü kısıtlamasına gittikleri saptanmıştır. Buradaki farklılık, kısıtlamanın şeklinde ortaya çıkmaktadır. ABD'li işverenler, kısa sürede büyük miktarda işgücünü doğrudan işten çıkartırlarken, Avrupalı işverenler kısa dönemde çalışma saatlerini azaltmaktadırlar"⁽²⁵⁾. Yapılan alan çalışmalarında, ekonominin konjonktürel küçülme gösterdiği dönemlerde, iş paylaşımının bütün Avrupa ülkelerinde kullanılan en yaygın mekanizmalardan biri olduğu görülmüştür. "Örneğin Alman imalat sanayiinde satışların düşmesiyle birlikte, iş paylaşımının bütün işten çıkarma verileri içinde yaklaşık % 50'ye eşit olduğu gözlenmiştir. Böylece, Avrupalı işverenler kısa dönemde iş paylaşımını, uzun dönemde de kendi isteğiyle işten ayrılan işgücünden boşalan yerlere yeniden işgücü almayarak, işgücü saatlerinde yaptıkları kısıtlamaları Amerikan işverenleriyle aynı miktarda yapmakta, ancak daha az işgücünün işine son vermektedirler"⁽²⁶⁾.

²³ BRONSTEIN, s.25

²⁴ ABRAHAM, Katherine / HOUSEMAN, N. Susan: "Does Employment Protection Inhibit Labour Market Flexibility: Lessons From Germany, France and Belgium", Upjohn Institute Staff Working Paper 93-16, 1993, s.16

²⁵ HOUSEMAN, N. Susan: "Job Security versus Labor Market Flexibility: Is There a Tradeoff?", Upjohn Institute Working Papers, Spring 1994, USA, s.1.

²⁶HOUSEMAN, s.1

- İş güvencesini birkaç yoldan artıran önemli bir uygulama da, özellikle Avrupalı işverenlerin meslek içi eğitime verdikleri önem ve insan kaynaklarına yaptıkları yatırımdır. Böylece işverenler, özellikle geçici ekonomik daralma dönemlerinde, yüksek miktarlarda yatırım yaptıkları işgücünü işten çıkarmakta daha dikkatli hale gelmektedirler.
- Bu tür geçici dönemlerde, işverenler, eğitimle vasıf kazandırdıkları işgücünü, işten ayrılmalar ve emekli olmalarla boşalan görevlere geçici olarak getirmektedirler. Herhangi bir işten çıkarma durumunda bile, eğitim ile vasıf kazanmış işgücü daha kolay iş bulabilmektedir. “Meslek içi eğitimle ilgili az sayıda istatistiki veri olmasına rağmen, Amerikan işverenlerinin işgücüne yatırım yapmada, Avrupalı işverenlere kıyasla çok geride kaldıkları gözlenmektedir. Amerikan Teknoloji Değerlendirme Bürosu’nun yapmış olduğu bir çalışma, işgücüne yatırım yapmada, Alman işverenlerinin Amerikan işverenlerine göre iki kat daha fazla harcamada bulduklarını ortaya koymaktadır”(27).

Bir başka eleştiri, SAINT-PAUL’un öne sürdüğü, “iş güvencesi uygulamalarının, halihazırda bir işe sahip olan çalışanların haklarını korurken, dışarıda kalanların iş bulmalarını zorlaştırıcı etkisi olduğu” yolundaki görüşlerine karşıdır²⁸. Torino Üniversitesi bilim insanlarından Giuseppe BERTOLA, “işten çıkarma maliyetlerinin genellikle belirli ücret düzeylerinde (asgari ücret olarak kabul edilebilir) ortalama istihdamı azaltmayacağı ve buna paralel olarak iş güvencesi uygulamalarının, mutlaka işsizlere karşı iş sahibi olanların pazarlık gücünü artıracığı yolunda bir bulgunun olmadığını; işsizlerin, genellikle piyasada geçerli ücret düzeyini aşağı çekme imkanları bulunduğunu ve böylece kendilerine istihdam alanları yaratabileceklerini” (29) belirtmektedir. Üstelik, “çalışanlar için düşük ücretle çalışma işsizlik kadar stresli olabilir. Bir işgücü piyasasının bütün performansını doğru bir şekilde analiz edebilmek için, bir çok değişkenin göz önüne alınması gerekmektedir” (30).

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

İş güvencesi ve istihdam arasındaki ilişkiyi açıklamak için şöyle bir yorum yapmak yanlış olmayacaktır: Çok daha uzun dönemli ve çok daha fazla ülke karşılaştırmalarına yer veren araştırmalara ihtiyaç bulunmaktadır . Konu karmaşık ve işgücü piyasasını etkileyen bir çok faktörün etkisine açık bir

²⁷ HOUSEMAN, s. 2-3.

²⁸ TINAR / ZENGİNGÖNÜL, s.59

²⁹ BERTOLA, Giuseppe; “Cross-Sectional Wage and Unemployment Rigidities versus Aggregate Employment”, ABCDE Europe 1999, Paris, “New Thinking on Security in Labor Markets”, June 21, 1999, s.4.

³⁰ BERTOLA, Giuseppe; “Europe’s Unemployment Problems”, *Economics of the European Union, 2nd edition*, Oxford University Press, November 3, 2000, s. 2-3.

karaktere sahiptir. Her ülkenin kendine özgü sorunları, kendi iç dinamikleri iş yaratma potansiyelini etkileyebilmekte, dünyanın bir başka ülkesinde başarılı olmuş politikalar, aynı sonucu vermeyebilmektedir. Bugüne kadar yapılan ülke araştırmalarında bile esnekliği artırıcı reformların olumlu olduğu ileri sürülen gerçek ekonomik etkileri bulgusal olarak belirgin değildir. Bunun için hala doğrulamalara ihtiyaç bulunmaktadır. Örneğin benzer bazı ekonomik yapıları nedeniyle Türkiye ile de sıkça karşılaştırılan Latin Amerika ülkelerinde uygulama alanı bulan esnek uygulamaların olumlu etkileri, ampirik olmaktan daha çok ideolojik bir boyuttadır. OECD ülkeleri üzerine yapılan araştırmalarda ulaşılan bulgular da, katı iş güvencesi uygulamaları ile istihdam arasında negatif bir ilişkinin varlığından söz etmekle beraber, bu araştırmaların ortak bir sonucu da bulguların istatistiki açıdan “henüz belirsiz” olduğu şeklindedir.

Bununla beraber esneklik uygulamalarının hiçbir olumlu etkisinin olmadığını söylemek için de yine daha somut bulgulara ihtiyaç vardır. Burada önemli olan nokta; esnekliğin kabul veya reddedilmesi değil, esnekliğin hem işgücüne hem işverene yaptığı somut katkının, serbest piyasa ideolojisinin desteklenmesine yaptığı katkıdan daha önemli olması gerektiği ayırıcısına varmaktır. Buradan ideolojiden kurtulma gibi bir sonuç çıkartılmamalıdır, ancak ideolojik kaygılarla verimli sonuçlar doğurabilecek rasyonel kararların da önüne geçilmemelidir. Aynı yorum iş güvencesi uygulamaları için de geçerlidir.

Kesin bir yargıya varmadan önce, özellikle araştırmaların yapıldığı ülkelerde o dönemde ülke ekonomisini etkileyen iç ve dış konjonktürün ve istihdamı etkileyebilecek olan diğer bağımsız değişkenlerin de gözönüne alınarak değerlendirilmesinde fayda vardır. Ülkelerin özellikle ekonomik küreselleşmeye karşı verdikleri tepki ve etkilenme dereceleri keskin farklılıklar gösterebilmektedir. Bu noktada HECKMAN / PAGES araştırmasında ulaşılan “iş güvencesine sahip olan işçilerin, politik süreç içinde kendilerini temsil etme gücünü bulma şansları daha çoktur. Güvence dışında kalmış işgücü ise, kendi geleceklerini belirleyecek bu tür politikaları etkileme yolunda etkisiz kalacaktır” görüşünü şu yorum yapılabilir: Küreselleşmeyle birlikte anılan, işlerin daha güvencesiz hale gelmesi ve daha çok sayıda işin kaybolması riskinin oluşturduğu eksen, politik grupların, verimsiz kamu bürokrasisinin ve verimsiz işgücünün işlerini ve mevcut yönetim üzerindeki güçlerini daha sıkı korumak istemeleriyle sonuçlanabilir. Özellikle devletin hala “baba” olarak algılandığı, dolayısıyla devletin en büyük işveren olduğu ülkelerde, örgütlü kesimlerin daha katı iş güvencesi talepleri anlaşılabilir.

Türkiye gibi, işsizliğin büyük ölçüde yapısal olduğu ülkelerde, istihdamı artırmanın yolu yatırımları artırmaktan geçmektedir. Bu bağlamda, hızlı kalkınma için yabancı sermaye de önem kazanmaktadır. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Örgütü UNCTAD’ın hazırladığı Dünya Yatırım Raporu’na

göre, Türkiye, kalkınmakta olan ülkelere yönelik doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının rekor düzeylere ulaştığı bir dönem olan 1995-1999 yılları arasında doğrudan yabancı sermaye girişi sıralamasında 16 basamak gerileyerek 54'üncülüğe düşmüştür. 1999'da sadece 785 milyon dolarlık yabancı sermaye alan Türkiye'de, kişi başına yatırım 12 dolarda kalmıştır. Tablodaki ülkeler arasında Türkiye'den sonra kişi başına en az yabancı sermaye yatırımı çeken ülke Dominik Cumhuriyeti olup, kişi başına yatırım miktarı Türkiye'dekinin on mislinden fazla olarak 167 dolardır. Görülmektedir ki, istihdamı artırmak için ilk yapılması gereken şey, yatırım kısırlığının nedenlerini araştırmak, bu soruna acil çözüm üretmektir. Arka arkaya yaşadığımız ekonomik krizler, hızla artan işsizlik sorunu bir kat daha büyümüştür. Nusret EKİN'in "Gerçekte çalışma hayatının özü istihdam genişlemesidir ve tüm reformlar ona hizmet etmek zorundadır"⁽³¹⁾ ifadesi, bugün ülkemiz için her zamankinden daha çok geçerlidir³².

Dünyadaki uygulamalar içinde, Anglo-Sakson ve Kıta Avrupası rekabeti, iki sistem içinde geliştirilen yeni modeller arttıkça devam edecektir. Kıta Avrupası Modeli'nin ulaşılan sosyal devlet düzeyinden ödün vermeden işsizlikle mücadele etmeye çalışması, işgücü piyasasına sadece "ekonomik" kaygılarla yaklaşanlara karşı "sosyal" kaygıların ayakta kalması açısından ve küreselleşmenin tüm unsurlarıyla ağırlığını hissettirdiği bir dönemde takdir edilecek bir direniştir. Ekonominin ilk ve son amacının, insanların ihtiyaçlarını karşılamak ve mutluluğuna katkıda bulunmak olduğu unutulmamaktadır. Bununla beraber, çalışma yaşamına giremeyen ya da onun dışına itilen işsizlerin sayısındaki artış ve işsiz kalma sürelerinin uzaması, işgücü piyasalarının daha aktif ve iş yaratan bir odakta hareket etmesi gereğini ortaya koymaktadır. Ekonomi bilimi sosyal eksenini kaybetmeden arayışlarına devam edecektir.

---

³¹ EKİN, Nusret : "Büyüme ve İstihdam Boyutlarıyla İş Yasası Reformu", Mess Mercek, Yıl: 5, Sayı: 20 (Ekim 2000), s. 20-32, burada s. 32.

³² TINAR / ZENGİNGÖNÜL, s.61

KAYNAKLAR

ABRAHAM, Katherine / HOUSEMAN, N. Susan: "Does Employment Protection Inhibit Labour Market Flexibility: Lessons From Germany, France and Belgium", Upjohn Institute Staff Working Paper 93-16, 1993

BERTOLA, Giuseppe : "Cross-Sectional Wage and Unemployment Rigidities versus Aggregate Employment", ABCDE Europe, Paris, "New Thinking on Security in Labor Markets", 1999

BERTOLA, Giuseppe : "Europe's Unemployment Problems", *Economics of the European Union, 2nd Edition*, Oxford University Press, UK, 2000

Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Örgütü (UNCTAD), Avrupa Komisyonu Yayını : "A Community of Fifteen Key Figures", World Bank: World Development Indicators 2000

BRONSTEIN, S. Arturo: "Labour Law Reform in Latin America: Between State Protection and Flexibility", *The Journal of Industrial Relations*, Volume 39, No:1, 1997

EKİN, Nusret : "Büyüme ve İstihdam Boyutlarıyla İş Yasası Reformu", *Mess Mercek*, Yıl: 5, Sayı: 20 (Ekim 2000), s. 20-32

EKİN, Nusret : "İşsizlik Sorununa Yeniden Bakış", *TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 4-5 (Kasım 2000-Şubat 2001), s. 7-13

EKİN, Nusret : *Türkiye'de Yapay İstihdam ve İstihdam Politikaları*, İstanbul Ticaret Odası Yayını, İstanbul 2000

FUKUYAMA, Francis : "Güven, Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması", *T. İş Bankası Yayınları*, Ankara 1998

GÜRSEL, Seyfettin / ULUSOY, Veysel : "Türkiye'de İşsizlik ve İstihdam", *Yapı Kredi Yayınlar*, İstanbul 1999

HECKMAN, James / PAGES, Carmen : "The Cost Of Job Security Regulation: Evidence From Latin American Labor Markets", *National Bureau Of Economic Research Working Paper no: 7773*, Cambridge, MA, USA, June 2000

HOUSEMAN, N, Susan : "Job Security versus Labor Market Flexibility: Is there a Trade-Off?", *Upjohn Institute Working Papers*, USA, Spring 1994

SAINT-PAUL, Gilles : “ Toward a theory of labor market institutions”, Oxford University Press, London, November 17, 1999

SAINT-PAUL, Gilles : “The Political Consequences of Unemployment”, Swedish Economic Council Conference Paper, Sweden, May 1998

TINAR, Mustafa Yaşar : “Toplumsal Uzlaşmada Hollanda Modeli”, Mess Mercek, Yıl: 5, Sayı: 18, 2000

TINAR, Mustafa Yaşar / ZENGİNGÖNÜL, Oğul: “İş Güvencesi ve İstihdam”, Mess Mercek, Yıl: 6, Sayı 22, 2001

TUNCAY, Can : “Çalışma Süreleri ve İstihdam Türlerinde Esnekleştirme”, İ.İ.B.K. İstihdam Dergisi, Sayı: 20 (Temmuz-Eylül 1995)

WIRTSCHAFTSWOCHE : “Eine lange Maengelliste”, Sayı: 37 (7.9.2000)

WIRTSCHAFTSWOCHE : “Erfolgreiche Strategie”, Sayı: 9 (25.2.1999)